

Józef Flik

Aparaty własnej konstrukcji

Ochrona Zabytków 17/3 (66), 52-54

1964

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

LES RECHERCHES DU CONSERVATEUR CONFIRMENT L'HYPOTHÈSE D'UN HISTORIEN D'ART

En 1957 l'atelier de conservation du Musée de Toruń entreprit la conservation d'un tableau représentant la ville de Toruń vue du Nord. Ce tableau fut considéré comme la peinture de chevalet la plus ancienne représentant cette ville, car sur la banderole il y avait l'inscription Thorn von Norden et la date 1670. Pourtant le docteur Zygmunt Kruszelnicki a trouvé cette date douteuse et a fait part de son opinion dans son ouvrage sur les anciennes vues de Toruń, publié en 1957. En se basant sur les modifications réalisées dans de nombreux bâtiments, reconstruits à la suite des dégâts causés par le siège Suédois de 1703, l'auteur de cet ouvrage trouve que ce tableau date tout au plus de la moitié du XVIIIe siècle. Le Musée de Toruń possède aussi un dessin par un artiste inconnu, représentant la même vue de la ville, mais provenant de la seconde moitié du XVIIIe siècle, ce qui est démontré par l'apparition de l'église protestante qui fut construite en 1753—56.

Cette église n'apparaît point sur le susdit tableau, donc cela semblerait prouver que la peinture avait été exécutée plus tôt que le dessin, probablement vers la moitié du XVIIIe siècle. Cependant au cours de la conservation, après avoir enlevé les parties repeintes, on a constaté que la banderole authentique ne portait point la date 1670 et l'on a découvert la façade de l'église protestante recouverte par des adjonctions ultérieures. C'est ce fait, ainsi que la représentation de l'église de Notre Dame avec un double toit (à deux inclinaisons) qui a remplacé l'ancien toit triple seulement en 1798, nous obligent à fixer la date du tableau en question à la fin du XVIIIe siècle ou même au début du XIXe.

Ainsi les études des conservateurs ont confirmé l'hypothèse de l'historien d'art permettant d'établir que le tableau présentant le panorama de la ville de Toruń a été peint au plus tôt vers la fin du XVIIIe siècle.

JÓZEF FLIK

APARATY WŁASNEJ KONSTRUKCJI

Kiedy w 1957 r. powierzono mi organizację pracowni konserwatorskiej Muzeum w Toruniu, posiadała ona jedynie pomieszczenie i żelazko elektryczne. Ponieważ najważniejszymi zadaniami pracowni były w tym czasie konserwacja zniszczonych zbiorów oraz stworzenie należytych warunków klimatycznych w pomieszczeniach magazynowych i wystawowych, należało w pierwszym rzędzie zaopatrzyć się w najpotrzebniejsze narzędzia i aparaty. Należały do nich m.in. aparaty własnej konstrukcji, których budowę i właściwości techniczne uczyniono przedmiotem niniejszego komunikatu, wychodząc z założenia, że wszystkie pracownice konserwatorskie w Polsce powinny osiągnięte usprawnienia publikować na łamach prasy fachowej, albowiem nieraz proste urządzenie może w dużym stopniu ułatwić trudną i mozolną pracę współczesnego konserwatora.

1. Kautery¹

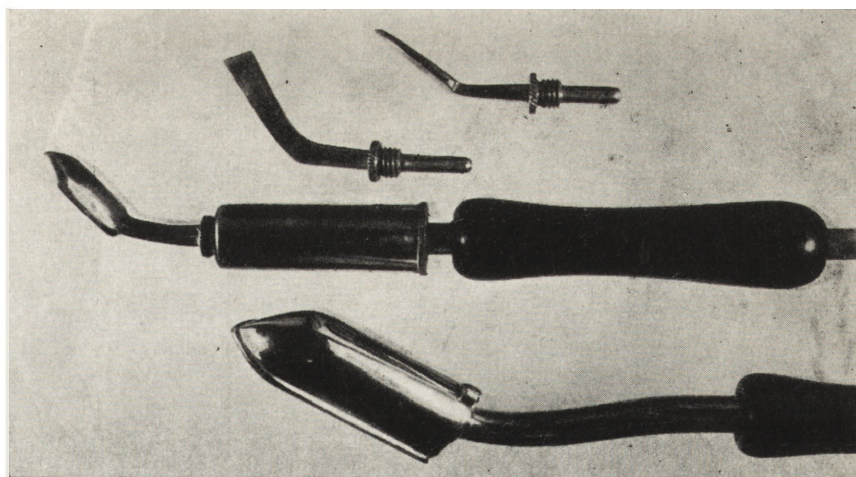
Kautery są najczęściej używane przy konserwacji rzeźby i malarstwa sztalugowego. Skon-

struowano dwa typy kauterów: I kauter — kopytko, podobny do miniaturowego żelazka, II kauter z wymiennymi nagwintowanymi końcówkami, wykonanymi z miedzi (il. 1). Obydwa typy kauterów mają następujące zalety. Można z nich korzystać włączając do sieci przy najczęściej stosowanym napięciu 220 volt. Jadąc w teren, np. w celu zabezpieczenia obiektu przy użyciu wosku, nie trzeba dźwigać niewygodnego i ciężkiego transformatora, który, owszem, można stosować, ale w wypadku, kiedy zachodzi konieczność posługiwania się przez dłuższy czas i kiedy zależy na utrzymaniu bardzo równej ciepłoty. Wymienne końcówki, które mogą mieć rozmaity kształt, ułatwiają nadawanie pożądanej formy masie woskowej. W obydwóch typach wmontowany jest grzejniczek 80 wat, łatwo dostępny w handlu. Typ II, jak widać na fotografii (il. 1), zbudowany jest na zasadzie lutownicy z tym, że waży 190 gramów, co stanowi połowę wagi 100-watowej lutownicy i ma o 20 watów słabszy grzejnik. Typ I posiada grzejnik wmontowany w kopytko.

¹ Aparat wykonał Kazimierz Flik.

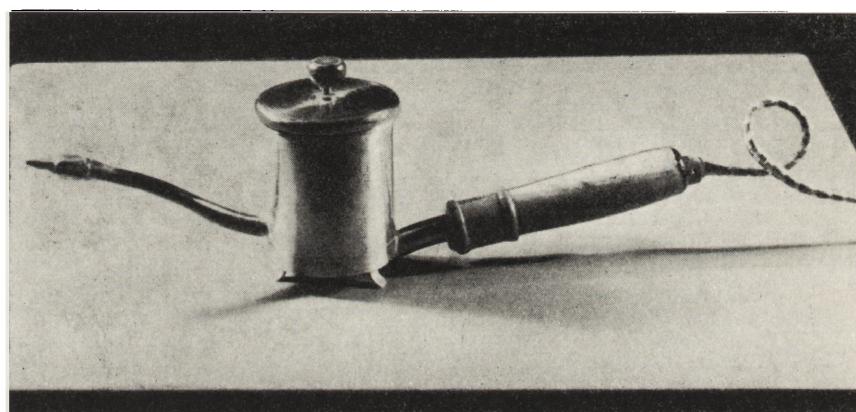
1. Dwa typy kauterów; u dołu — typ I w kształcie kopytka, u góry — typ II z wymiennymi końcówkami ułatwiającymi formowanie masy woskowej (fot. A. Jarmołowicz)

1. Deux types de cautères — Type No I en forme d'un petit sabot; en haut le Type No II avec des bouts interchangeables, facilitant la formation de la cire

2. Zbiorniczek z grzejniczką i tłoczkiem do wtłaczania mas z tworzyw używanych w podwyższonej temperaturze (fot. A. Jarmołowicz)

2. Le petit réservoir à piston pour enfoncer les matières appliquées en haute température

2. Zbiorniczek z tłoczkiem²
Konservator mając do czynienia w praktyce z obiektami rzeźby czy też z obrazami malowanymi na deskach, spotyka się z większymi ubytkami masy drzewnej. Ubytek jest nieraz stosunkowo duży, a dojście do niego bardzo wąskie. Nieraz prowadzi tam kilka otworów po owadach. Konservatorzy starają się to miejsce zalać jakąś masą woskową albo z naczynia albo przez topienie masy nad otworem za pomocą kautera. Wówczas ciekły wosk zastyga w wąskim kanale i nie pozwala na wprowadzenie większej ilości masy do ubytku i szczelne jego wypełnienie. Mając na uwadze wymienione niedogodności, skonstruowano specjalny zbiorniczek z tłoczkiem i urządzeniem grzejnym. Aparat ten pozwala na wtłoczenie rozgrzanej masy pod ciśnieniem w najgłębsze i trudno dostępne ubytki. Fotografia (il. 2) ukazuje zbiorniczek z wmontowanym w dolnej części grzejniczką ze spirali przystosowanej do napięcia 220 volt, z odprowadza-

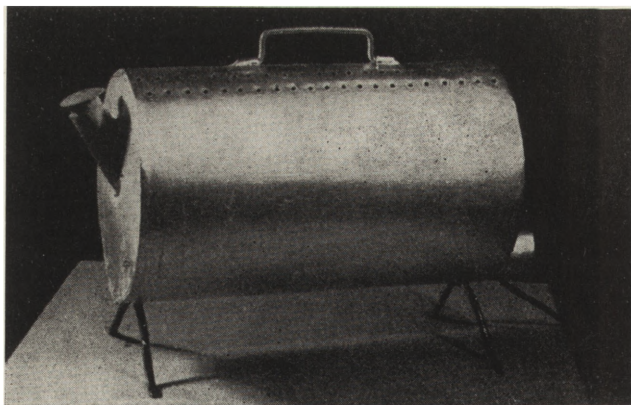
czem wosku w postaci wąskiej rurki, zakończonej nagwintowaną końcówką. Wewnątrz umieszczony jest tłok, który daje się wciskać i wyciągać za pomocą uchwytu. Od góry zbiorniczek zamykany jest nagwintowanym wiekiem. Całość w czasie pracy trzyma się w jednej ręce za uchwyt drewniany. Waga aparatu wynosi 350 gramów. Należy nadmienić, że urządzenie to może służyć nie tylko do wtłaczania masy woskowej, ale wszelkich tworzyw, które używa się w podwyższonej temperaturze.

3. Zbiornik do wytwarzania pary wodnej³

Ażeby utrzymać w pomieszczeniach muzealnych odpowiednią wilgotność względną produkuje się obecnie specjalne urządzenia do regulacji wilgotności, ale są one na razie bardzo drogie i trudno osiągalne. W braku specjalnych urządzeń klimatyzacyjnych uzyskiwanie właściwej wilgotności prymitywnymi sposobami, przez odparowywanie mokrych tkanin na grzejnikach centralnego ogrzewania, lub przez

² Aparat wykonał Kazimierz Flik.

³ Aparat wykonał Kazimierz Flik.

3. Zbiornik do wytwarzania pary wodnej dla regulacji wilgotności względnej w pomieszczeniach muzealnych (fot. A. Jarmołowicz)

3. Le réservoir produisant la vapeur afin de hausser l'humidité relative des salles de musée

gotowanie wody w naczyniu za pomocą grzałki elektrycznej, nie jest pożądane ze względów estetycznych i bezpieczeństwa przeciwpożarowego. W związku z powyższym skonstruowano prosty zbiornik wodny o pojemności 5 litrów zaopatrzony w otwórki w górnej części (il. 3). U dołu wmontowano urządzenie grzejne. Zbiornik może pracować po jednorazowym napełnieniu przez 12 godzin i wytwarza dostateczną ilość pary wodnej. Np. w pomieszczeniu o powierzchni 60 m², w którym wilgotność względna wynosi 45% po 5 godzinach pracy wymiennego aparatu wilgotność zwiększa się o 25%. W przyszłości zbiornik należałoby jeszcze udoskonalić przez zainstalowanie urządzenia regulującego odpływ pary i czas grzania.

mgr Józef Flik
Muzeum w Toruniu

APPAREILS CONSTRUITS À L'ATELIER

Etant convaincu de ce que des rationalisations très simples peuvent faciliter énormément le travail du conservateur, l'auteur décrit quelques appareils construits à l'atelier de conservation du Musée de Toruń. Ces appareils sont les suivants: les cautères, un petit réservoir doté d'un petit piston pour des masses employées en haute température et un réservoir produisant la vapeur.

On a construit deux types de cautères; l'un a la forme d'un tout petit fer à repasser avec un radiateur en dedans; l'autre ayant des bouts différents en cuivre interchangeable, facilitant la formation de la cire. Les deux cautères ont des radiateurs de 80 W et ils fonctionnent à un voltage de 220 V. Ils ne pèsent que 190 g ce qui est très commode lorsqu'on a à faire des traitements hors du musée.

Le petit réservoir doté d'un piston possède un radiateur placé dans sa partie inférieure et pour enlever la cire il est muni d'un tube étroit terminé

par un bout taraudé. Ce réservoir sert à remplir les parties endommagées qui sont difficilement accessibles dans des objets en bois. Il fonctionne à un voltage de 220 V. Son poids n'est que de 350 g et il peut être employé pour introduire non seulement la cire mais toutes les matières applicables à haute température.

Le réservoir servant à former la vapeur est construit comme un appareil qui peut être utile lorsqu'il est impossible d'avoir l'installation coûteuse et difficile à obtenir qui contrôle l'humidité dans les salles des musées. Le réservoir de 5 l de capacité est muni de petits orifices dans sa partie supérieure et d'une installation de chauffage dans sa partie inférieure; après avoir été rempli une fois il peut fonctionner pendant 12 heures. Ce réservoir produit une quantité de vapeur suffisante pour hausser l'humidité relative de 45% dans une salle ayant 60 m² de surface — de 25% en 5 heures.